

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-87-9>

УДК 338.24:330.16:330.88

ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ РЕФОРМ В УМОВАХ ВІЙНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ПЕРСПЕКТИВ

POLITICAL ECONOMY OF REFORMS IN WARTIME THROUGH THE PRISM OF PROSPECT THEORY

Біла Ірина Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент, завідувачка кафедри економічної теорії,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2000-619X>

Палієнко Тетяна Петрівна

доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри економічної теорії,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5978-0721>

Седляр Діана Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-1328-1458>

Bila Iryna, Palienko Tetyana, Sedlyar Diana
National University «Kyiv-Mohyla Academy»

Мета статті – обґрунтувати політичну економію реформ в умовах війни, використовуючи інструментарій теорії перспектив, а також виявити фундаментальну дивергенцію між воєнними економічними моделями України та росії. Доведено, що екстремальний характер війни руйнує звичну для суспільства «точку відліку» та переводить індивідуальних та колективних агентів у «зону втрат». Виявлено та описано ключовий політекономічний парадокс – організовані групи інтересів, керуючись імперативом неохочості до втрат, чинять агресивний опір змінам, оскільки втрачають конкретні й детерміновані рентні доходи тут і зараз. Натомість потенційні «бенефіціари» залишаються пасивними, адже їхні майбутні здобутки є відкладеними у часі. Обґрунтовано, що подолання часового розриву потребує від реформаторської команди застосування «стратегічного рефреймінгу» – переведення суспільної дискусії з площини ірраціонального страху в зону аналітичного розрахунку.

Ключові слова: політична економія, реформи, поведінкова економіка, воєнна економіка, повоєнний період, повоєнне відновлення, прийняття рішень, неохочість до втрат, точка відліку, бенефіціари та невдахи реформ.

The purpose of the article is to substantiate the political reform of the economy in wartime conditions, using the tools of prospect theory D. Kahneman and A. Tversky, as well as the fundamental divergence between the war economic models of Ukraine and Russia. The study uses a comprehensive interdisciplinary approach that combines the tools of political economy, war economy and behavioral science. The methodological basis is based on the key postulates of prospect theory, namely the concept of a subjective «reference point», the effect of «loss aversion» and the nonlinear value function. The methods of system-structural analysis are used to study the institutional asymmetry of gains and losses, comparative analysis to compare the models of «autonomous organization» of Ukraine and directive «extraction» of resources in the Russian Federation, as well as the method of strategic framing and the theory of economic obligations in the context of military conflicts. It is proven that the extreme nature of war destroys the usual «reference point» for society and transfers individual and collective agents into the «loss zone». This paradoxically opens a unique, time-limited «window of opportunity» for the implementation of ultra-radical reforms, which civil society and elites have not agreed to in the current world time. A key political economic paradox is identified and described – highly concentrated, organized interest groups («reform losers»), guided by an imperative aversion to losses, immediately and aggressively resist change, begin to lose specific and deterministic rents here and now. In contrast, some «beneficiaries» remain passive, since their future gains are diffuse and deferred in time. It is argued that the allocation of the time gap between immediate reform costs and their future dividends requires

the reform team to apply «strategic reframing» – transferring the public discussion from the area of irrational fear to the zone of analytical calculation. It is established that Ukraine demonstrates a viable model of «autonomous organization», which is based on inclusive involvement of civil society, horizontal trust and international integration, which allows overcoming the trap of an «ineffective world».

Keywords: political economy, reforms, behavioral economics, war economy, post-war period, post-war recovery, decision-making, loss aversion, starting point, beneficiaries and losers of reforms.

Постановка проблеми. Традиційні економічні моделі, що базуються на концепції «раціонального вибору», часто виявляються неспроможними пояснити динаміку реформ у періоди екстремальних і турбулентних станів, наприклад, таких як війна. В умовах війни політичні рішення приймаються не в ідеальному середовищі математичних розрахунків і прогнозів, а під тиском когнітивних упереджень, емоцій та обмеженого часу. Головним викликом є те, як держава може реалізувати радикальні зміни, коли суспільство перебуває у стані хронічного стресу, а еліти намагаються зберегти залишки рентних доходів. Використання теорії перспектив в контексті аналізу політекономії реформ дозволяє розкрити психологічні механізми, що стоять за опором реформам або, навпаки, за готовністю до надмірного ризику заради виживання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундамент поведінкового підходу заклали Kahneman D., Tversky A. у праці «Теорія перспектив: вивчення процесу прийняття рішень в умовах ризику», яка вийшла в науковий світ у далекому 1979 році та ще у ті часи продемонструвала, що приймають рішення в ситуаціях невизначеності під впливом різних психологічних чинників. Ендогенний базис теорії перспектив Kahneman D., Tversky A базується на двох фундаментальних ефектах – залежності від суб'єктивної точки відліку та асиметрії сприйняття втрат і здобутків. По-перше, індивідуальні агенти оцінюють альтернативні результати рішень не через призму змінення абсолютного рівня свого сукупного добробуту (корисності), а як дискретні відхилення (позитивні чи негативні) від суб'єктивно визначеного референтного стану. По-друге, концепція «несхильності до втрат» фіксує фундаментальну асиметрію людського сприйняття, яка проявляється у тому, що психологічний негатив від втрати вже наявного блага є значно сильнішим, ніж позитивний ефект від отримання нового, аналогічного за масштабом [7].

У контексті політичної економії реформ цей ефект зумовлює стале упередження суспільства на користь поточного стану. Будь-які системні зміни неминуче несуть у собі першочергові ризики або локальні втрати для пев-

них верств населення. Оскільки громадяни схильні переоцінювати поточні втрати порівняно з гіпотетичними майбутніми вигодами, виникає природний суспільний опір реформам, навіть якщо в довгостроковій перспективі вони об'єктивно підвищують загальний рівень добробуту.

Політичні аспекти теорії в контексті реформ та конфліктів досліджували Vis B. [14], Alesina A., Passarelli F. [1], McDermott R., Fowler J. H., Smirnov O. [10] та інші. Питання воєнної політичної економії, зокрема здатності держави мобілізувати матеріальні та людські ресурси, детально висвітлені у працях Sitaraman G., Zions D. [12] та Tilly C. [13] В свою чергу, Cooper L. [4] та Gould-Davies N. [6] здійснили сучасний аналіз політичної економії російсько-української війни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, не зважаючи на значну кількість публікацій та їх наукову цінність, дослідження політичної економії реформ в умовах війни через призму теорії перспектив набуває особливої актуальності. Останнє зумовлене недовістю традиційної методології щодо пояснення і прогнозування суспільної реакції на економічні реформи в екстремальних умовах війни. В цьому розуміння, теорія перспектив – це не просто додаток до економіки, а зміна парадигми, яка дозволяє будувати «реалістичне розуміння людської поведінки» [15].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головна мета статті – обґрунтувати політичну економію реформ в умовах війни, використовуючи інструментарій теорії перспектив Д. Канемана та А. Тверські, а також виявити фундаментальну дивергенцію між воєнними економічними моделями України та росії. Для досягнення поставленої мети було визначено та розв'язано такі завдання:

- дослідити характер трансформації «точки відліку» індивідуальних та колективних агентів в умовах воєнного шоку, визначивши специфіку їхньої поведінки під час перебування у психологічній «зоні втрат»;

- розкрити сутність інституційної асиметрії вигравів і програшів через аналіз поведінкових мотивів та архітектури конфлікту між

концентрованими рентоорієнтованими групами інтересів («невдахами» реформ) та розпорошеними верствами суспільства («бенефіціарами» реформ);

- визначити вплив часового розриву між миттєвими витратами реформ та відкладеними результатами на динаміку суспільного опору, а також обґрунтувати роль стратегічного рефреймінгу та зовнішніх інституційних якорів у подоланні «реформаторської втоми»;

- здійснити компаративний політекономічний аналіз воєнних моделей мобілізації ресурсів, зіставивши інклюзивну модель «автономної організації» України із директивно-екстрактивною моделлю «воєнного кейнсіанства» російської федерації, та оцінити їхню довгострокову інституційну стійкість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна кардинально змінює відносини між державою та суспільством. Як стверджує Tilly С., «війна створила державу, а держава створила війну» [13]. Для ведення бойових дій держава повинна встановити верховенство над ринковими відносинами та зміцнити свою автономну організацію. Основним метричним показником успішності воєнної політичної економії є здатність мобілізувати ресурси – «гроші та людей».

Ключовими викликами для політичної економії реформ у цей період виступають:

- балансування між військовими та цивільними потребами, адже необхідність фінансування армії призводить до скорочення соціальних видатків, що вимагає нового «соціального контракту»;

- інфляційний тиск та монетарна стабільність – можливий дефіцит товарів та зростання грошової маси змушують центральні банки приймати жорсткі рішення;

- ефективність оподаткування, оскільки війна вимагає від держави здатності вилучати ресурси у приватного сектору без руйнування економічної мотивації.

Зазначені макроекономічні виклики не є суто технічними завданнями, адже їх реалізація безпосередньо залежить від реакції суспільства та бізнесу на погіршення умов існування. Традиційні моделі оптимізації державного управління тут є недієвими, оскільки в аналітичне рівняння додається психологічний фактор воєнного стресу. Саме тому для прогнозування та пом'якшення суспільного опору виникає потреба в залученні інструментарію поведінкової економіки.

В контексті теорії перспектив війна докорінно руйнує звичну для громадян «точку

відліку», трансформуючи сприйняття ризиків та посилюючи психологічний опір будь-яким додатковим втратам. В такій ситуації точкою відліку часто стає довоєнний стан або стан збереження державної суверенності [7]. Коли суб'єкти – уряди, лідери, громадяни – опиняються в «зоні втрат», їхня поведінка змінюється, вони стають схильними до ризику, сподіваючись уникнути остаточної катастрофи або повернути втрачене. Водночас таке перебування суспільства у хронічній «зоні втрат» [1] парадоксально відкриває унікальне вікно можливостей для проведення надрадикальних змін, на які люди не погодилися б у мирний час.

Емоції відіграють критичну роль у структуруванні вибору. В умовах воєнного стану домінування імперативів фізичного та економічного виживання зумовлює деструкцію раціональних моделей прийняття рішень. Психологічний біль від втрати (наприклад, доходів чи привілеїв) відчувається вдвічі гостріше, ніж радість від ідентичного здобутку, що породжує сильний опір будь-яким змінам наявного стану [14]. Традиційний «холодний розрахунок» замінюється механізмами «швидкого пізнання», за яких когнітивна обробка інформації та оцінка макроекономічних ризиків відбуваються під потужним детермінованим впливом афективних тригерів, емоційного стресу та захисних психологічних реакцій.

Крім того, інструментарій теорії перспектив дозволяє розкрити мотиви рентоорієнтованих еліт, які через ефект несхильності до втрат чинять запеклий опір мобілізації ресурсів та обмеженню власних привілеїв. Розуміння цих когнітивних механізмів є критично важливим для формування правильного «фреймінгу» (поведінкового дизайну) державних рішень та мінімізації упередження статусу-кво.

Утім, когнітивні деформації та прагнення еліт зберегти наявні преференції не існують в ізоляції – вони є прямим відображенням структурного розколу суспільства, що загострується під час будь-яких інституційних змін. Психологічне несприйняття втрат окремими групами безпосередньо матеріалізується у фундаментальній політекономічній суперечності між тими суб'єктами, які отримують стратегічні дивіденди від трансформацій, і тими, хто зазнає прямих збитків. Це актуалізує необхідність детального дослідження архітектури цього конфлікту, що відома в теорії реформ як інституційна асиметрія вигравшів і програшів.

Будь-яка радикальна реформа в умовах воєнного стану неминує провокує деструктивний суспільно-політичний конфлікт, глибока причина якого криється в асиметрії мікроекономічних стимулів та психологічних ефектах сприйняття змін. У політекономічному дискурсі цей феномен описується через динаміку протистояння двох ключових таборів – умовних «невдах» (losers) та «бенефіціарів» (winners) реформи. Конфлікт між ними загострюється через те, що ці групи перебувають у принципово різних квадрантах нелінійної функції цінності теорії перспектив [9].

Першу групу представляють, як правило, вузькі, висококонцентровані групи інтересів, такі як олігархічні мережі, монополісти або корумпована частина державної бюрократії. Специфіка їхнього становища полягає в тому, що через інституційні трансформації (наприклад, запуск прозорих цифрових платформ на митниці чи посилення антимонопольного регулювання) вони втрачають цілком конкретні, матеріальні та ексклюзивні рентні доходи. Крім того, ці втрати є детермінованими – вони відбуваються безпосередньо в момент ініціювання реформи. Керуючись вищезгаданим імперативом «несхильності до втрат», ці суб'єкти відчують біль від позбавлення привілеїв у кілька разів гостріше, ніж абстрактну користь від суспільного прогресу. Як наслідок, висока концентрація інтересу та наявність значного фінансового й медійного капіталу стимулюють їх до миттєвої, агресивної та консолідованої мобілізації ресурсів з метою блокування реформи та захисту власного статусу-кво.

На противагу їм, «бенефіціари» реформи – пересічні громадяни, представники малого бізнесу чи громадянське суспільство загалом – перебувають у кардинально іншій поведінковій ситуації. Потенційні вигоди, які вони мають отримати від успішних трансформацій (наприклад, покращення бізнес-клімату, зниження рівня корупції чи довгострокова інтеграція до європейського простору), є дифузними, тобто розпорошеними по всій структурі суспільства, і суттєво відкладеними у часі [2]. Згідно з теорією перспектив, оскільки біль від втрати відчувається вдвічі гостріше за радість від здобутку, населення схильне фокусуватися на «долині сліз» як на абсолютному негативі, ігноруючи довгострокову корисність реформ. Це створює ґрунт для «реформаторської втоми» та реверсу політик відразу після того, як мине перша хвиля військової мобілізації.

До того ж, психологічно будь-які майбутні дивіденди маркуються індивідуальними агентами не як гарантований факт, а лише як імовірний «здобуток» у зоні невизначеності. Відповідно до базових постулатів теорії перспектив, люди схильні дисконтувати цінність майбутніх прибутків, якщо вони пов'язані з ризиком. Це створює ситуацію, за якої раціональний стимул окремого громадянина виходити на захист реформи є неспіврозмірним із потужним стимулом опонентів її знищити [2].

Таким чином, виникає небезпечний політекономічний парадокс: високоорганізована меншість, яка захищає свої конкретні привілеї в «зоні втрат», діє значно ефективніше та агресивніше за пасивну, розпорошену більшість, що лише очікує на дифузні майбутні «здобутки». Подолання цього когнітивного опору потребує особливого стилю управління, здатного нейтралізувати маніпулятивні страхи «невдах» реформ. У цьому контексті критичного значення набувають дослідження Копонович Т. та Myasoed P., які доводять, що особи з високим аналітичним потенціалом та домінуванням когнітивної системи здатні успішно блокувати «ефект фреймінгу» [8]. Вони оцінюють ситуацію об'єктивно, незалежно від того, чи подана вона в термінах «виграшу», чи «програшу», що дозволяє уникати систематичних помилок прогнозу навіть в умовах війни.

На наше переконання, якісна реформаторська команда має застосовувати стратегічний рефреймінг – здатність вийти за межі емоційного сприйняття миттєвих втрат і представити реформу як безальтернативну логічну необхідність. Це дозволяє перевести суспільну дискусію з площини ірраціонального страху в площину аналітичного розрахунку, що є запорукою успішної трансформації інститутів.

Проведення структурних реформ в умовах війни та повоєнного відновлення супроводжується фундаментальним викликом – часовим розривом між негайними витратами та відкладеними результатами. Через призму теорії перспектив цей аспект стає критичним бар'єром для впровадження змін. На початковому етапі будь-яка глибока трансформація часто супроводжується тимчасовим погіршенням макроекономічних показників, наприклад, зростанням безробіття через реструктуризацію галузей, падінням реальних доходів унаслідок скасування субсидій чи інфляційним тиском. Позитивний ефект проявляється лише через роки. Загальновідомо, що політики діють у межах електоральних

термінів (4-5 років) і їм не вигідно запускати структурні довгострокові реформи в середині терміну, бо конкуренти можуть скористатися плодами успіху, тоді як чинний уряд отримає лише падіння рейтингів під час перебування в кризі. Отже, реформи найчастіше успішно реалізуються або відразу після виборів, або в моменти екстремальної кризи, коли відчуття нагальності змушує суспільство толерувати витрати заради виживання. У підсумку, війна є саме таким «критичним моментом», який тимчасово може або скоротити горизонт рішень, або легітимізувати радикальні дії [2].

Екстремальний характер воєнного шоку кардинально переформатовує часову дисконтну функцію суспільства – перед обличчям загрози втрати суверенітету громадяни демонструють вищу толерантність до початкових витрат реформ, що частково нівелює класичний страх політиків перед електоральним покаранням. У цьому контексті війна виступає потужним інституційним тригером, який штучно стискає часовий лаг сприйняття змін, змушуючи агенції та уряд діяти в парадигмі «зараз або ніколи». Проте життєздатність такого вікна можливостей є обмеженою у часі. Якщо початковий етап реформ затягується без видимих проміжних стабілізаційних результатів, наростання психоемоційного виснаження та повернення індивідів до короткострокового планування неминує реанімувати опір змінам, посилений хронічним перебуванням суспільства у зоні чистих збитків. Отже, подолання часового розриву вимагає від реформаторів синхронізації радикальних кроків із періодом найвищої консолідації і довіри суспільства, поки динаміка воєнної загрози переважає над традиційними електоральними розрахунками. Дієвим інструментом подолання цієї дилеми можуть стати зовнішні якорі, такі як шлях до членства в ЄС, які обмежують внутрішні політичні рішення, змушуючи політиків дотримуватися встановлених ззовні норм і індикаторів поза межами внутрішніх виборчих циклів.

Таким чином, політична економія реформ в умовах війни через призму теорії перспектив трансформується з технократичного розрахунку на стратегічне керування поведінковими реакціями суспільства: вона вимагає врахування радикального зсуву референтної точки агентів у бік виживання, подолання мікроекономічного парадоксу між агресивним опором концентрованих груп «невдах» і пасивністю «бенефіціарів», а також нівелювання часового розриву між початковими

витратами та відкладеними результатами за допомогою інструментів стратегічного фреймінгу та зовнішніх інституційних якорів». У підсумку може вийти життєздатна стратегія інституційних трансформацій, що враховує реальний психологічний стан суспільства та забезпечує внутрішню консолідацію держави в умовах невизначеності.

Сформульовані теоретичні висновки є концептуальним підґрунтям для розуміння стратегії структурних реформ в Україні, яка перебуває в умовах відбиття російської агресії вже понад десятиліття. Для українського соціуму та владних інститутів повномасштабне вторгнення постало як кардинальний «поворотний момент», що докорінно трансформувало архітектуру відносин між державою та суспільством.

Ефективний супротив у початковий період екстремального шоку унаочнив детерміновану роль децентралізованої мобілізації на рівні місцевих громад довкола спільного ціннісного поля. Цей чинник забезпечив екзогенне зміцнення загальної інституційної спроможності держави, попри історично успадковану слабкість її формальних структур у минулому [4]. Радикальна консолідація громадян, які традиційно демонстрували високий рівень інституційної недовіри через системні корупційні ризики, навколо оборонних імперативів дозволила уряду здійснити стратегічний маневр – перейти від початкових лібертаріанських концепцій радикального зниження податкового навантаження до системної стратегії мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів. Як підкреслює Cooper L., ухвалення Національної стратегії доходів на 2024-2030 роки стало безпосереднім інституційним втіленням класичної теорії державотворення у воєнний час, спрямованим на оптимізацію бюрократичної спроможності фіскальних органів та ліквідацію каналів мінімізації податкових зобов'язань [4].

У цьому контексті європейська інтеграція трансформується у ключовий поведінковий та інституційний інструмент реформ, що виконує функцію потужного зовнішнього стимулу для подолання спротиву концентрованих рентоорієнтованих груп («невдах» реформ). Згідно з висновками Darvas Z., Dabrowski M., Grabbe H., Moffat L. L., Sapir A., Zachmann G., передвступний процес до ЄС відкриває унікальне вікно можливостей для імплементації глибоких структурних рішень, що розширюють простір ринкової конкуренції та формують стійке й передбачуване регуляторне

середовище у повоєнний період [5]. В свою чергу, конвертація внутрішніх реформ у жорсткі, міжнародно кодифіковані зобов'язання діє як інструмент зниження невизначеності. За твердженнями Bandura R., Timtchenko I., Hardman A., це суттєво мінімізує країновий ризик та покращує інвестиційний клімат навіть в умовах триваючих бойових дій високої інтенсивності [3].

Згідно з економічною теорією війни Monteiro N. P. та Debs A., держави часто обирають шлях збройного конфлікту через «економічну проблему зобов'язань», тобто неможливість агресора гарантувати, що він не використовуватиме свою перевагу для майбутньої експлуатації [11]. Для України радикальні реформи воєнного часу є не лише способом виживання, а й інструментом подолання «неефективного миру», який би назавжди обмежив її економічне зростання. Через призму теорії перспектив, держава, перебуваючи в «зоні втрат», стає схильною до ризику війни та радикальних трансформацій, оскільки очікувана корисність від відновлення власної економічної автономії та інтеграції до європейських інститутів перевищує витрати на протистояння агресору.

Аналіз політико-економічної стратегії росії, як джерела агресії, демонструє фундаментальну дивергенцію в підходах до мобілізації ресурсів та векторів інституційного розвитку через призму різниці психологічних точок відліку та моделей управління ризиками в умовах невизначеності. З одного боку, Україна демонструє високу здатність до розбудови моделей «автономної організації», де синергія інклюзивної залученості громадянського суспільства, горизонтальної довіри та глибокої міжнародної інтеграції формує надійне підґрунтя для інституційної стійкості й створює реальні передумови для успішного повоєнного відновлення. Натомість неоімперська стратегія російської федерації підпорядкована діаметрально протилежній політико-економічній логіці й повністю базується на директивній «екстракції» ресурсів, примусі, експлуатації сировинної ренти та агресивних фінансових маніпуляціях у межах мобілізаційного «воєнного кейнсіанства» [6]. Проте така модель форсованого перерозподілу капіталу на користь військово-промислового комплексу неминуче генерує глибокі структурні дисбаланси в цивільних секторах економіки [4]. Гіпертрофовані державні видатки та масова мобілізація людського ресурсу на фронт і в оборонну промисловість

провокують безпрецедентний дефіцит на ринку праці, що руйнує звичні виробничі ланцюжки та розкручує шкідливу провідну спіраль «зарплати-ціни». У поєднанні з обмеженнями з боку пропозиції та технологічною ізоляцією це створює тривалі інфляційні ризики, які змушують владу утримувати екстремально жорсткі параметри грошово-кредитної політики, пригнічуючи довгострокову інвестиційну активність.

У підсумку, за штучним фасадом поточної номінальної стабільності та статистичного зростання ВВП російської федерації приховується лавиноподібне накопичення внутрішніх диспропорцій та хронічне виснаження недоінвестованої суверенної інфраструктури. Орієнтація на екстрактивні інститути та ігнорування накопичених непереворотних витрат роблять російську економічну систему дедалі крихкішою, позбавляючи її внутрішніх амортизаторів і суттєво підвищуючи вразливість до майбутніх кумулятивних макроекономічних шоків [6].

Згідно з економічною теорією війни Monteiro N. P. та Debs A., держави часто обирають шлях збройного конфлікту через «проблему економічних зобов'язань», тобто неможливість агресора гарантувати відмову від майбутньої експлуатації [11]. Для України це означає, що радикальні реформи воєнного часу є не лише способом виживання, а й інструментом подолання «неефективного миру». Держава, перебуваючи в зоні втрат, стає схильною до ризику війни та трансформацій, оскільки очікувана корисність від відновлення власної економічної автономії перевищує витрати на протистояння агресору.

Висновки. Застосування теорії перспектив доводить, що воєнний шок руйнує звичну точку відліку та переводить суспільство і владу в «зону втрат», що парадоксально відкриває унікальне вікно можливостей для проведення надрадикальних інституційних трансформацій у повоєнний період, на які люди не погодилися б у мирний час. Головним політекономічним бар'єром на цьому шляху виступає інституційна асиметрія, за якої високоорганізовані меншини («невдахи» реформ) чинять агресивний опір через страх втрати конкретних рентних доходів, тоді як «бенефіціари» залишаються пасивними через дифузний та відкладений у часі характер майбутніх здобутків. Подолання цього когнітивного опору та нівелювання часового розриву між негайними витратами й майбутніми результатами потребує від реформаторів застосування страте-

гічного рефреймінгу, а також використання передвступного процесу до ЄС як жорсткого зовнішнього інституційного якоря.

Зрештою, якщо Україна через системні реформи воєнного часу та модель «автономної організації» долає проблему економічних

зобов'язань задля виходу з пастки «неефективного миру», то росія через логіку «воєнного кейнсіанства» та екстрактивну модель накопичує критичні структурні диспропорції, що робить її систему дедалі крихкішою і у майбутньому – нежиттєздатною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Alesina A., Passarelli F. Loss Aversion in Politics. 2018. 29 p. DOI: <https://doi.org/10.1111/ajps.12440>
2. Aphenetche T., Canton E., Garrone M., Hobza A. Understanding the Political Economy of Reforms: Lessons from the EU. *European Economy Economic Brief*. 2022. Issue 070. 11 p. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/understanding-political-economy-reforms-lessons-eu_en (дата звернення: 30.05.2026).
3. Bandura R., Timtchenko I., Hardman A. Supporting Ukraine's Private Sector during Wartime. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. 2024. 11 p. URL: <https://www.csis.org/analysis/supporting-ukraines-private-sector-during-wartime> (дата звернення: 28.05.2026).
4. Cooper L. Russo-Ukrainian War: The Political Economy of the Present Balance of Forces. *PeaceRep Ukraine Report*. London: LSE, 2025. 58 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.7488/era/5891>
5. Darvas Z., Dabrowski M., Grabbe H., Moffat L. L., Sapir A., Zachmann G. Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications. *Policy Brief*. 2024. Issue 05/2024. Bruegel. 22 p. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications> (дата звернення: 05.06.2026).
6. Gould-Davies N. The Coming Crisis in Russia's Political Economy. *IISS Report*. 2026. 24 p. URL: <https://www.iiss.org/research-paper/2026/05/the-coming-crisis-in-russias-political-economy/> (дата звернення: 06.06.2026).
7. Kahneman D., Tversky A. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. 1979. Vol. XLVII. P. 263–291.
8. Kononovych T., Myasoed P. Prospects theory and individual style of economic decision-making. *Problems of psychology in the 21st century*. Vol. 14, No. 1, 2020. DOI: <https://doi.org/10.33225/ppc/20.14.54>
9. Malik A., Zaki C. The Political Economy of Post-Conflict Reform in Arab Societies. *Economic Research Forum, revised*. 20 Nov 2022. URL: <https://ideas.repec.org/p/erg/wpaper/1600.html> (дата звернення: 03.06.2026).
10. McDermott R., Fowler J. H., Smirnov O. On the Evolutionary Origin of Prospect Theory Preferences. *The Journal of Politics*. 2008. Vol. 70, No. 2. P. 335–350. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022381608080341>
11. Monteiro N. P., Debs A. An Economic Theory of War. 2018. 49 p. URL: <https://www.nunomonteiro.org/wp-content/uploads/Monteiro-Debs-2018-An-Economic-Theory-of-War.pdf> (дата звернення: 04.06.2026).
12. Sitaraman G., Zions D. Behavioral War Powers. *New York University Law Review*. 2015. Vol. 90, No. 2. P. 516–585. URL: <https://nyulawreview.org/issues/volume-90-number-2/behavioral-war-powers/> (дата звернення: 10.06.2026).
13. Tilly C. The Formation of National States in Western Europe. Princeton : Princeton University Press, 1975. 429 p. URL: <https://archive.org/details/formationofnatio0000char> (дата звернення: 30.05.2026).
14. Vis B. Prospect Theory and Political Decision Making. *Political Studies Review*. 2011. Vol. 9, No. 3. P. 334–343. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1478-9302.2011.00238.x>
15. Горбачевська О. В. Інтеграція економіки і психології як процес методологічного збагачення науки. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/2660/> (дата звернення: 10.06.2026).

REFERENCES:

1. Alesina A., Passarelli F. (2018) Loss Aversion in Politics. 29 p. URL: <https://doi.org/10.1111/ajps.12440>
2. Aphenetche T., Canton E., Garrone M., Hobza A. (2022) Understanding the Political Economy of Reforms: Lessons from the EU. *European Economy Economic Brief*. Issue 070. 11 p. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/understanding-political-economy-reforms-lessons-eu_en (accessed May 29, 2026)
3. Bandura R., Timtchenko I., Hardman A. (2024) Supporting Ukraines Private Sector during Wartime. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*. 11 p. URL: <https://www.csis.org/analysis/supporting-ukraines-private-sector-during-wartime> (accessed May 28, 2026)
4. Cooper L. (2025) Russo-Ukrainian War: The Political Economy of the Present Balance of Forces. *PeaceRep Ukraine Report*. London: LSE. 58 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.7488/era/5891>

5. Darvas Z., Dabrowski M., Grabbe H., Moffat L. L., Sapir A., Zachmann G. (2024) Ukraines path to European Union membership and its long-term implications. *Policy Brief*. Issue 05/2024. Bruegel. 22 p. URL: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications> (accessed June 5, 2026)
6. Gould-Davies N. (2026) The Coming Crisis in Russias Political Economy. IISS Report. 24 p. URL: <https://www.iiss.org/research-paper/2026/05/the-coming-crisis-in-russias-political-economy/> (accessed June 6, 2026)
7. Kahneman D., Tversky A. (1979) Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*. Vol. XLVII, pp. 263–291.
8. Kononovych T., Myasoed P. (2020) Prospects theory and individual style of economic decision-making. *Problems of psychology in the 21st century*. Vol. 14, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.33225/ppc/20.14.54>
9. Malik A., Zaki C. (2022) The Political Economy of Post-Conflict Reform in Arab Societies.. Economic Research Forum, revised 20 Nov 2022. URL: <https://ideas.repec.org/p/erg/wpaper/1600.html> (accessed June 3, 2026)
10. McDermott R., Fowler J. H., Smirnov O. (2008) On the Evolutionary Origin of Prospect Theory Preferences. *The Journal of Politics*. Vol. 70, No. 2, pp. 335–350. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022381608080341>
11. Monteiro N. P., Debs A. (2018) An Economic Theory of War. 49 p. URL: <https://www.nunomonteiro.org/wp-content/uploads/Monteiro-Debs-2018-An-Economic-Theory-of-War.pdf> (accessed June 4, 2026)
12. Sitaraman G., Zions D. (2015) Behavioral War Powers. *New York University Law Review*. Vol. 90, No. 2? pp. 516–585. URL: <https://nyulawreview.org/issues/volume-90-number-2/behavioral-war-powers/> (accessed June 10, 2026)
13. Tilly C. (1975) The Formation of National States in Western Europe. Princeton : Princeton University Press, 429 p. URL: <https://archive.org/details/formationofnatio0000char> (accessed May 30, 2026)
14. Vis B. (2011) Prospect Theory and Political Decision Making. *Political Studies Review*. Vol. 9, No. 3, pp. 334–343. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1478-9302.2011.00238.x>
15. Horbachevska, O. V. (2026). Intehratsiia ekonomiky i psykholohii yak protses metodolohichnoho zbahachennia nauky [Integration of economics and psychology as a process of methodological enrichment of science]. *Economy-Confer*. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/2660/> (accessed June 10, 2026)

Дата надходження статті: 17.06.2026

Дата прийняття статті до публікації: 14.07.2026

Дата публікації статті: 24.07.2026